

חג פורים - רקע על החג

חג **הפורים** הוא אחד מחגי ישראל, שנחוג ברוב המקומות ביי"ד באדר, ובירושלים וערים נוספות בט"ו באדר (שושן פורים) לפי המסורת היהודית, חג הפורים מבוסס על סיפור מגילת אסתר, בו ניצלו היהודים באימפריה הפרסית מרצח עם שתכנן עבורם המן. חג פורים הוא יום הודייה לאלוהים על הצלה זו.

חג זה מצטיין במאפייני השמחה שבו, והאכילה והשתייה נוטלים מקום חשוב בין מנהגיו. החג נקרא על שום ה"פור" (גורל) שהטיל המן במטרה לקבוע את היום שבו יבוצע הטבח ביהודים - אותו יום שבו לבסוף התהפך הגלגל, ("ונהפוך הוא") והיהודים הם שהרגו באויביהם.

על פי המסופר במגילת אסתר, נקבע החג לזכר הצלת היהודים באימפריה הפרסית בתקופה שלאחר חורבן בית ראשון (מן המגילה עצמה אין זה ברור האם מדובר בתקופה שלפני בניין בית המקדש השני או אחריו). באותה עת שלטו הפרסים על חלקים נרחבים מיבשת אסיה, ובירתם הייתה שושן. על פי המסופר במגילה, זמם המן האגגי, שר שהיה מקורב ביותר למלך אחשוורוש, שמונה להיות "מעל כל השרים",



אסתר כנועה לפני אחשוורוש ארטמיסיה גנטילשי, ציירת

איטלקיה, 1652-1593

"להשמיד, להרוג ולאבד את כל היהודים" שחיו בכל ממלכת פרס, ולבוז את רכושם.

המלך נעתר לבקשה, והוציא כתב מלכות המתיר לאנשי כל מדינה לטבוח ביהודים, ביום י"ג באדר, יום שאותו בחר המן על ידי הטלת "פור" - גורל. ואולם מזימה זו סוכלה הודות לשורה של אירועים, שהובילו להוצאתו להורג של המן, ומהמלך יצאה פקודה חדשה המאפשרת ליהודים

להתגונן ולעמוד על נפשם באותו יום מיועד.

באותו יום מתוכנן, י"ג באדר, הרגו היהודים כ-

500 משונאיהם בשושן הבירה ו-75 אלף איש ביתר הממלכה. אסתר ביקשה וקיבלה מהמלך רשות להאריך את המלחמה ביום נוסף בשושן הבירה, וביום זה נתלו עשרת בניו של המן, ונהרגו 300 איש נוספים.

במגילת אסתר מסופר שלמחרת היום המיועד (כלומר ביי"ד באדר, נחו יהודי האימפריה הפרסית מהמלחמה ונהגו "יום משתה ושמחה". יהודי שושן, שהמשיכו במלחמה ביום המחרת, נחו בט"ו באדר ועשו אותו "יום משתה ושמחה").

חשוב לציין שחילוניים בד"כ לא מציינים את סוף סיפור המגילה שכשמספרים את סיפור החג בשל היותו אלים וקשה ובלתי מוסרי.

זמניו השונים של החג

ההלכה שנקבעה בידי חז"ל קבעה זמנים שונים לציון חג פורים: בערים שאינן מוקפות חומה ("פרזים") נקבע החג ב"ד באדר. בערים שעל פי המסורת הן מוקפות חומה מימות יהושע בן נון (כגון ירושלים) וכן בשושן (שעל פי המסורת היהודית היא העיר המדאן), נחוג פורים בט"ו בחודש, מה שמכונה פורים שושן (או, בעקבות היידיש, שושן פורים).

מנהגי החג ומצוותיו

תענית אסתר - יום צום שחל ב"ג באדר, ערב חג הפורים. יום זה נקבע לזכר הצומות שצמו אסתר ומרדכי וכל העם כדי להעביר את רוע גזירת המן (אסתר ד', ט"ז ו-ט"ו, ל"א). תענית זו קיבלו ישראל על עצמם להתענות בכל דור ודור. דיני צום תענית אסתר וסדר התפילות דומים לדיני תעניות ציבור.

מקרא מגילה ותפילות החג - מצווה על כל איש ואשה מישראל לשמוע בפורים את קריאת מגילת



אסתר פעמיים - בלילה וביום - מתוך מגילת קלף כשרה, ולברך "על מקרא מגילה", "שעשה נסים" ו"שהחיינו" (בפעם הראשונה) לפניה, ו"הרב את ריבנו" בסיומה. נהוג ששליח הציבור קורא את המגילה בקול רם וכל הציבור שומע את קריאתו ועוקב אחריה, איש איש במגילה שבידו. בשעת קריאת המגילה נוהגים הילדים "להכות" את המן בהרעישם ברעשנים בכל פעם שמזכירים אותו ואת עשרת בניו. לאחר קריאת המגילה נוהגים לומר את הפיוט "שושנת יעקב צהלה ושמחה".

בפורים מזכירים את נס הפורים בברכת ההודאה שבתפילת שמונה-עשרה ובברכת המזון בנוסח הפותח ב"על הנסים" והממשיך ב"בימי מרדכי ואסתר" (ירושלמי ברכות ז', ד'). קריאת התורה בבוקר החג היא בפרשת "ויבוא עמלק" (שמות י"ז, ח' ט"ו), המתארת את אבות אבותיו של המן הרשע, שנלחמו בבני ישראל בשעה שיצאו ממצרים. עם סיום הקריאה בתורה קוראים שוב את המגילה, כמו בערב הקודם.



מחצית השקל - סמוך לליל פורים נוהגים לתת צדקה, תרומת כסף, זכר למחצית השקל שהרימו בני ישראל בחודש אדר בשעה שבית המקדש היה קיים, לצורך קורבנות הציבור. מעמידים בבית הכנסת קערה מיוחדת לשם כך.

מצוות החג "**משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים**" נתקבלו בעם לדורות, על-פי הוראת מרדכי ואסתר ועל-פי תקנות אנשי כנסת הגדולה.

סעודת פורים מצווה לשמוח בפורים : "לעשות אותם ימי משתה ושמחה" (אסתר ט', כ"ב), ואחת הדרכים לכך - הסעודה הנערכת ביום החג אחר-הצהרים. פורים הוא היום היחיד בשנה שבו יהודים נוהגים להשתכר. המנהג מוזכר כבר בתלמוד (מגילה ז' ע"א וע"ב) בדבריו של האמורא רבא, שקבע כי חייב אדם להתבסס בפורים עד שלא ידע להבדיל בין "ברוך מרדכי" ל"ארור המן". מכאן מקור השם "עד-דלא-ידע" ("עדלודיע") לתהלוכות התחפושות שעורכים בימי הפורים ברחובות הערים.

משלוח מנות ומתנות לאביונים - שתי מצוות אלה באות לבטא את הערבות ואת הדאגה השוררות בין היהודים. הרמב"ם אף מדגיש בהלכותיו (הלכות מגילה ב', ז') כי "מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו... שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים". מצווה לתת



שתי מתנות לשני אביונים לפחות, מתנה לאביון, ונוהגים לתת תרומת כסף לשני עניים לפחות. מלשון הכתוב - "משלוח מנות" (לשון רבים) למדו חז"ל שחובה לשלוח שתי מנות לפחות ושני מיני מאכל לפחות במנה אחת. בדרך כלל יש במנות מיני מאפה מיוחדים לחג, ומשקה.

אוזני המן - נוהגים להכין בפורים מיני מאפה מיוחדים, המשמשים בין השאר למשלוח מנות. בין אלה אוזני המן - עוגיות העשויות בדמות משולש.



תחפושות - מנהג זה מקורו ברצון לסמל את המהפך שחל בשעת הנס בשושן, כמתואר במגילה: "ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם" (אסתר ט', א'). חג הפורים אינו אסור בעשיית מלאכה; עם זאת, בכל קהילות ישראל נוהגים להמעיט במלאכה עד כמה שאפשר. לבישת מסכות ותחפושות, מנהג שהחל בימי הביניים בונציה, כנראה בהשפעת הקרנבלים המקומיים. בהלכה, אחת ההתייחסות הקדומות למסכות מובאת ברמ"א, שבו המסכות שמותרות מכונות "לבישת פרצופים".

שושן פורים - כאמור, בערים המוקפות חומה מימי יהושע בן-נון חוגגים ביום ט"ו באדר, ובשאר הערים נוהגים באותו היום מקצת שמחה, ואין אומרים בשחרית של אותו יום תחנון (תפילה שהיא וידוי על חטאיו של המתפלל ובקשת סליחה ומחילה).

פורים משולש - לעתים חוגגים את חג הפורים שלושה ימים רצופים: אם חל פורים בשבת נדחות רוב מצוותיו ליום אחר. מכיוון שלפי הלוח העברי לא יחול י"ד באדר בשבת, הבעיה קיימת רק בירושלים. במקרה זה נוהג הפורים המשולש: קוראים במגילה בי"ד באדר, כדי לא לטלטל את המגילה בשבת במקום שאין בו עירוב, ובי"ד באדר גם נותנים מתנות לאביונים. בשבת אומרים "על הנסים", קוראים (נוסף על הקריאה הרגילה) את פרשת עמלק (שמות י"ז, ח'-ט"ו) ומפטירין בעניינה (שמ"א ט"ו), וביום א', ט"ז באדר, עורכים סעודת פורים ומקיימים מצוות משלוח מנות. בשנה מעוברת חוגגים את פורים בחודש אדר ב', אך גם בי"ד ובט"ו באדר א' נוהגים שלא לומר תחנון, הספד ותענית, וימים אלו מכונים "פורים קטן".

במהלך הדורות נקשר השם פורים גם לימי שמחה אחרים בקהילות יהודיות שניצלו מסכנה וקבעו יום זיכרון מיוחד לציון נס זה פעם בשנה.

הצגות מיוחדות מועלות ביום זה, לרוב על אירועי המגילה, וקרויות "פורים שפיל". בישיבות נהוג למנות מבין התלמידים את "רב פורים", שבין היתר דורש דרשה פסבדו-תורנית מצחיקה המובילה לאווירה מבודחת.



בעת קריאת המגילה, כאשר נקרא שמו של המן מרעישים המתפללים ברעשנים או בכלים אחרים כדי לקיים באופן סמלי את מחיית זכר עמלק, אשר לפי המסורת המן הוא מזרעו. יש שהתנגדו למנהג זה.

השבת שלפני פורים קרויה "שבת זכור", משום שקוראים בה בתורה את פרשת זכור שזכרת בה מצוות מחיית זכר עמלק (סוף פרשת כי תצא), שלפי המסורת המן היה מזרעו.

בתקופת היישוב ובשנותיה הראשונות של מדינת ישראל, היה נהוג לקיים בפורים מצעד חגיגי ברחובות הערים בשם "עדלאידע". תהלוכת פורים הראשונה נערכה בתל אביב בפורים תרע"ב (1912).



עדלאידע בחולון

עדלאידע בירושלים

